

Mitä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representaatiot miesten ja naisten jalkapallon selostuksissa ilmentävät?

Kandidaatintutkielma

Tanja Kivelä

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Tanja Kivelä	
Työn nimi – Title Mitä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representaatiot miesten ja naisten jalkapallon selostuksissa ilmentävät?	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 26
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimukseni aiheena on maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representointi miesten ja naisten jalkapallon selostuksissa. Käsittelen tutkimuksessani sitä, miten nämä representaatiomallit poikkeavat toisistaan ja mitä nämä eroavaisuudet ilmentävät esimerkiksi asenteista miesten ja naisten jalkapalloa kohtaan. Tutkimusaiheeni on kiinnostava siksi, että sukupuolten välinen tasa-arvo on alati pinnalla oleva, tärkeä asia, ja jalkapallo puolestaan konsepti, jossa sitä on harvinaisen pitkään ja sinnikkäästi pyritty vastustamaan. Tutkimukseni pyrkii osoittamaan joko tiedostamattomia tai tiedostettuja seikkoja, joista tällainen asenne edelleen näkyy.</p> <p>Tutkimuskysymykseni ovat siis: 1. Millaisin kielellisin valinnoin maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä tuodaan esiin miesten ja naisten jalkapallo-otteluiden selostuksissa? 2. Mitä nämä valinnat ilmentävät? 3. Näkyykö näissä representaatioissa merkkejä jalkapallossa kauan vallinneen maskuliinisen hegemonian ylläpitämisestä?</p> <p>Tutkimukseni teoreettinen kehys on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalinen teoria. Keskityn systeemis-funktionaalisen teorian kolmesta metafunktioista ideationaaliseen metafunktioon, jonka avulla yksilöt hahmottavat todellisuuttaan ja rakentavat siitä sanavalintojen avulla tietynlaista kuvaa. Tärkein käyttämäni aikaisempi tutkimus on Lindsey J. Meänin ”<i>Identity and discursive practice – doing gender on a football pitch</i>”, jossa on tutkittu erotuomarien kielellistä vaihtelua miesten ja naisten jalkapallo-otteluiden aikana, ja johon vertailen omia tuloksiani.</p> <p>Aineistonani käytin kuutta Ylen kanavilla vuosina 2013–2015 näytettyä jalkapallo-ottelua, joista kolme on miesten otteluita ja kolme naisten. Ottelut olivat omia nauhoituksiani, joita katsoin läpi useaan otteeseen, kirjoittaen ylös kaikki maskuliiniset, feminiiniset ja sukupuolineutraalit representaatiot sekä muut sanavalinnat, joiden katsoin jotenkin liittyvän aiheeseen.</p> <p>Merkittävin havaintoni oli se, että miesten otteluissa pelaajien mieheyttä ja miehisyttä tuotiin aktiivisesti esille runsaslukuisin ja monipuolisin kielellisin keinoin, kun taas naisten otteluissa pelaajien naiseutta ei mainittu juuri lainkaan. Naiseus ja feminiinisyys tulivat esille vain silloin, kun niillä tehtiin eroa miesten jalkapalloon. Tämä havainto tuli hypoteesiani siitä, että maskuliinista hegemoniaa pidetään yhä yllä jalkapallon diskurssissa. Havainnot ilmentävät myös, että miesten jalkapallo nauttii asemaa jalkapallon kategoriastandardina, kun taas naisten jalkapallo on vasta muotoutumassa osaksi konseptia.</p> <p>Tutkimustuloksieni myötä ihmiset, kuten juuri jalkapalloselostajat, voivat tulla tietoisemmiksi vallitsevista, tiedostamattomista, luonnollisina pidetyistä toimintamalleista. Vasta, kun näiden toimintamallien olemassaolo havaitaan, niitä, ja niiden luomaa maskuliinista hegemoniaa, voidaan lähteä purkamaan.</p>	
Asiasanat – Keywords Representaatio, maskuliinisuus, feminiinisyys, sukupuolten tasa-arvo, jalkapallo	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Aluksi	1
1.2 Tutkimuskysymykset	2
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1 Aiempi tutkimus	3
2.2 Teoria	3
2.3 Metodi ja aineistot	4
3 MIEHET OVAT MIEHIÄ, NAISET OVAT... MITÄ?	6
3.1 Sukupuolisesti värityneet puhuttelusanat	6
3.2 Sukupuolineutraalit puhuttelusanat	7
3.3 Miksi naisia ei puhutella?	9
4 MASKULIINISET JA FEMINIINISET KIELIKUVAT	12
4.1 Miehiset sananparret – mitä naisille tilalle?	12
4.2 Vertauskuvat ideationaalisen metafunktion välittäjinä	15
4.2.1 Koskematon ulkonäkö?	15
4.2.2 Metaforinen sukupuoli – kuin tulipallo ja kevätruusu	16
5 ”AJATELLAAN MIEHISESTI” – JALKAPALLON KATEGORIASTANDARDI	19
5.1 Kategoriastandardin toisinmäärittely	19
5.2 Viittaukset rajojen yli	20
5.2.1 Naisten pelien viittaukset miesten jalkapalloon	20
5.2.2 Viittaukset miesten peleissä	21
5.3 Maskuliinisuuden kriisi ja sen vastareaktio	22
6 PÄÄTÄNTÖ	24
6.1 Tulkinta ja johtopäätökset	24
6.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusideat	25
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Aluksi

Sukupuolten välinen yhdenvertaisuus on asia, joka herättää jatkuvasti sekä tunteita että keskustelua, jopa sellaisessa yleisesti tasa-arvoisena ja modernina pidetyssä hyvinvointiyhteiskunnassa kuin Suomi. Yksi tasa-arvon – tai vaihtoehtoisesti eriarvoisuuden – rakentamisen paikka on kieli.

Suhtautuminen ajatukseen kielen seksistisyydestä on kahtalainen. Toisten mielestä kieli itse on perin juurin – sanastoltaan, rakenteeltaan sekä kielijärjestelmän piilo- ja ilmitasolla – patriarkaalin koodi. Toisten mielestä vain kielenkäyttö vinoutuneine sanastoineen ja vakiinnutettuine epäsymmetrioineen heijastaa seksismiä, mutta kielen järjestelmä sinänsä on arvoista vapaa. (Tainio 2001: 41.) Palaan myöhemmin siihen, kumpi näistä kahdesta näkemyksestä vaikuttaa todenmukaisemmalta valitsemassani kontekstissa – jalkapallossa.

Jalkapallon, kuten yleensäkin urheilun, merkitystä yleisesti ymmärrettynä referenssien ja kielellisten merkitysten luojana, ylläpitäjänä ja kulttuurisena kehyksenä on aiemmin jokseenkin aliarvioitu (Meân & Halone 2010: 254–255). Urheilu on avainasemassa, kun tuotetaan kulttuuria ja ideologisten muotojen ja käytänteiden assosiaatioita, erityisesti identiteettejä ja rajaavia voimia sukupuolelle ja seksuaalisuudelle (Meân 2011: 162). Urheilulla ja sen seuraamisella on sisäsyntyinen arvo monille ihmisille, ja siksi sen välittämät viestit ja representaatiot otetaan usein vakavasti. On siis tärkeää, millaista kuvaa sen piirissä luodaan esimerkiksi juuri sukupuolirooleista.

Valitsin tutkimuskohteekseni nimenomaan puhutun selostuksen kirjoitetun materiaalin sijaan, sillä päättelin, että puhutussa tekstissä, jota selostajat joutuvat tuottamaan jatkuvasti edetessään otteluiden aikana, ilmeni enemmän spontaaniutta ja luonnollisia sanavalintoja ja ilmauksia. Lisäksi televisiosta kuuluessaan nämä kielelliset valinnat ja niiden välittämät viestit ja representaatiot tavoittavat suuren määrän kuulijoita, joiden maailmankuvaan voivat vaikuttaa – sellaistenkin ihmisten, jotka eivät välttämättä muuten seuraa urheilua kyllin aktiivisesti hakeutuakseen vaikkapa lukemaan niistä kirjoitettua materiaalia.

Jalkapallo oli tutkimukselleni luonnollinen konteksti puolestaan siksi, että se on paitsi maailman suosituin urheilulaji, myös ympäristö, joka poikkeuksellisen sitkeästi pitää kiinni konservatiivisesta maskuliinisesta hegemoniastaan. Maskuliinisella hegemonialla tarkoitetaan sitä epätasapainoa, jossa maskuliininen ja feminiininen asettuvat eriarvoisiksi, ja sukupuolten

eriarvoisuuteen kiinnittyvä työnjako palvelee enemmän miehiä tarpeita. Vastakohtapareissa, kuten juuri maskuliinisuudessa ja feminiinisyydessä, on tavallista, että opposition toinen puolisko on hallitsevassa asemassa ja asettuu edustamaan myös osaa toisen merkityksestä. (Tainio 2001: 18.)

Usein 'kauniiksi peliksi' kutsuttu jalkapallo on monessa maassa kansallisurheilua ja on siten avainasemassa, kun tuotetaan – ja ylläpidetään – aggressiivisia ja kilpailullisia kansallisia ja maskuliinisia identiteettejä. Jalkapallo on aktiivisesti torjunut ja vastustanut naisten mukaantuloa, etenkin maissa, joissa pelillä on pitkä historia, kuten Englannissa. Myös kattojärjestö FIFA on yhä äärimmäisen maskuliininen, heteroseksuaali ja valkoinen. (Meän 2010: 65–66.) FIFA on saanut lukuisia syytöksiä seksismistä monilta naisjalkapalloilijoilta, ja kesällä 2015 se aiheutti kohun järjestämällä naisten jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut tekonurmialustalla (Kivelä 2014).

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani tarkkailen siis sitä, kuinka jalkapallo-otteluiden selostajien sukupuoleen liittyvät kielelliset valinnat vaihtelevat riippuen siitä, selostavatko he miesten vai naisten otteluita, ja pyrin pohtimaan, mitkä syyt tällaisten vaihteluiden taustalla voisivat olla. Koska Suomessa ei ole lainkaan jalkapalloa selostavia naisselostajia, kaikki aineistoni selostajat ovat miehiä. Hypoteesini mukaan tällä on suuri merkitys löytämiini kielellisiin valintoihin ja niiden poikkeavuuksiin. Kandidaatintutkielman kapea-alaisuuden vuoksi joudun jättämään monia havaintoja ulkopuolelle ja nostamaan esiin vain mielestäni aivan oleellimmat. Tutkimuskysymykseni siis ovat:

1. Millaisin kielellisin valinnoin maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä tuodaan esiin miesten ja naisten jalkapallo-otteluiden selostuksissa?
2. Mitä nämä valinnat ilmentävät?
3. Näkyykö näissä representaatioissa merkkejä jalkapallossa kauan vallinneen maskuliinisen hegemonian ylläpitämisestä?

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Aiempi tutkimus

Aikaisempi tutkimus jalkapallosta ja sen piirissä kielellisesti rakentuvista representaatioista on etenkin suomen kielellä vähäistä. Englanninkielistä tutkimusta aiheen ympäriltä kuitenkin löytyy. Jyväskylän yliopiston Samu Kytölä on tehnyt tutkimusta eri vähemmistöjen diskursseista jalkapallokulttuurissa, ja väitöskirjassaan hän tarkasteli kielen varieteetteja suomalaisilla jalkapallokeskustelusivustoilla (ks. Kytölä 2013). Naiseuden rakentumista ja sen syrjintää jalkapallokulttuurissa on puolestaan tutkinut Ulla Ruuskanen (ks. Ruuskanen 2011). Lindsey J. Meänin lukuisat artikkelit ja tutkimukset puolestaan sitovat jalkapallon, sukupuoliroolit ja kielen yhteen tavalla, joka on lähimpänä omaa tutkimustani (ks. etenkin Meän 2001, Meän & Halone 2010). Ensin mainitussa Meän on tutkinut erotuomareiden kielellisissä valinnoissa ilmeneviä vaihteluita miesten ja naisten jalkapallo-otteluissa, ja vertailen joitakin omista tuloksistani hänen vastaaviinsa.

2.2 Teoria

Käytän tutkimukseni teoreettisena kehyksenä systeemis-funktionaalista teoriaa. Tämä lähestymistapa tarkastelee kieltä ensisijaisesti tekoina ja merkitystä rakentavina toimintoina, joiden avulla kieli voi paitsi välittää tietoa, myös ilmaista asenteita. Teorian perusidea ei siis ole vain erilaisten puhetekojen luokittelu, nimeäminen ja kuvaus, vaan kielisysteemin selittäminen ja ymmärtäminen kielen funktionaalisten perustehtävien kautta. (Luukka 2002: 101–102.)

Systeemis-funktionaalisen teorian isä M. A. K. Halliday jakaa teoriansa kolmeen metafunktion; tekstuaaliseen, ideationaaliseen ja interpersoonaiseen. Lähestyn tutkimustani ideationaalisen metafunktion kautta, sillä se keskittyy ihmiskokemuksiin ja tapoihin, joilla yksilöt ilmentävät niitä leksikaaliskieliopillisin voimavaroin. (Halliday & Matthiessen 2004: 29.)

Ideationaalinen metafunktio siis jäsentää ihmisen kokemusta maailmasta, ja sen avulla yksilö sekä hahmottaa todellisuutta että rakentaa siitä tietynlaista tulkintaa. Kielen ideationaaliset resurssit tarjoavat yksilölle keinot jäsentää, nimetä, luokitella ja kuvata maailmaa sellaisena kuin sen kokee ja havaitsee. (Luukka 2002: 102.) Näin juuri jalkapallo-

otteluiden selostajat tekevät – käyttävät heille tarjolla olevia kielellisiä systeemejä luodakseen kuvaa näkemästään pelistä, ja ilmentävät samalla omia näkemyksiään siitä, millaista on miesten jalkapallo ja millaista naisten jalkapallo.

Systeemis-funktionaalinen teoria on tutkimukselleni sopivin kehys siksikin, että se haluaa kieliopillisen kuvauksensa taipuvan kirjoitetun kielen ohella nimenomaan myös puhutun kielen tutkimiseen (Luukka 2002: 109). M. A. K. Halliday painottaa, että puhuttu materiaali on autenttista – puhe on kirjoitettua materiaalia spontaanimpaa ja aidompaa, ja siinä ihminen todella tutkii ja venyttää merkityspotentiaaliaan (Halliday & Matthiessen 2004: 34).

2.3 Metodi ja aineisto

Aineistoni koostuu kuudesta (6) Ylen kanavilla vuosina 2013–2015 näytetystä jalkapallo-ottelusta. Näistä kolme (3) on miesten jalkapallo-otteluita ja kolme (3) naisten jalkapallo-otteluita.

Miesten ottelut ovat:

Helsingin olympiastadionilla pelattu harjoitusottelu Manchester City – Arsenal (10.8.2013, selostajana Antti Ennekari ja kommentaattorina Teemu Tainio, lyhennys **MCAR**)

Mestarien Liigan alkulohko-ottelu Manchester United – TSKA Moskova (3.11.2015, selostajana Tapio Suominen, lyhennys **MAMO**)

Mestarien Liigan alkulohko-ottelu FC Barcelona – AS Roma (24.11.2015, selostajana Niki Juusela, lyhennys **BARO**)

Naisten ottelut ovat:

Alle 20-vuotiaiden maailmanmestaruuskisojen loppuottelu Saksa – Nigeria (25.8.2014, selostajana Tero Karhu, lyhennys **U20W**)

Maailmanmestaruuskisojen neljännesvälierä Saksa – Ruotsi (21.6.2015, selostajana Jari Haapala, lyhennys **GESW**)

Maailmanmestaruuskisojen puolivälierä Ranska – Saksa (26.6.2015, selostajana Tero Karhu, lyhennys **FRGE**)

Ottelut on valittu sattumanvaraisesti omista nauhoituksistani, ja ne kestävät kaikki 90 minuuttia, pois luettuna alle 20-vuotiaiden maailmanmestaruuskisojen loppuottelu, joka on 80 minuutin kooste.

Tutkimuksen aluksi katsoin kaikki ottelut kertaalleen läpi ja tein niistä alustavasti kirjoittamieni muistiinpanojen pohjalta suunnitelman siitä, mihin seikkoihin halusin paneutua tarkemmin. Huomioni herättivät heti suuret eroavaisuudet miespelaajien maskuliinisuuden ja naispelaajien feminiinisuuden ilmentämisissä, joten rajasin tutkimukseni sukupuolittuneisiin ilmauksiin. Toisella katsomiskierroksella keskityin tarkemmin nimenomaan näihin ilmiöihin, ja tein niiden pohjalta vertailevia muistiinpanoja. Muistiinpanojen tuloksista muodostin analyysit, jotka esittelen tässä kandidaatintutkielmassani.

3 MIEHET OVAT MIEHIÄ, NAISET OVAT... MITÄ?

3.1 Sukupuolisesti värityneet puhuttelusanat

Tutkiessaan erotuomarien kielenkäytön keskinäisiä eroavaisuuksia miesten ja naisten jalkapallo-otteluiden aikana artikkelissaan ”*Identity and discursive practice – doing gender on a football pitch*”, Lindsey J. Meän totesi: ”Monissa maailman osissa (mukaan lukien Eurooppa, Afrikka ja Etelä-Amerikka) jalkapallo on hyvin miessukupuolittunut urheilulaji, jossa on vahvat linkit maskuliinisuuteen ja miehiseen identiteettiin.” Hänen mukaansa naisten suoran mukanaolon jalkapallossa voi nähdä olevan suuri haaste tärkeän miesdiskurssin ja identiteetin rutinoituneelle tuottamiselle – eli paikka sukupuolittuneelle konfliktille. Jos näin on, maskuliinisuuden tuottamisen, pysyvyyden ja puolustamisen tulisi siis ilmetä näkyvästi jalkapallopelin ”tekemisessä” jokapäiväisellä tasolla ja olla näin ollen havaittavissa sosiaalisissa käytänteissä ja identiteeteissä, kuten puheessa ja diskursiivisissa käytänteissä. (Meän 2001: 790–793.) Tämä oli se hypoteesi, jonka pohjalta hän oletti löytävänsä erotuomarien kielenkäytöstä variaatiota, ja samalla hypoteesilla lähdin omaan tutkimukseeni.

Vaikka Meänin tutkimuksen kohteena olivat erotuomarit ja minulla selostajat, molemmissa konteksti on sama – jalkapallo, jossa on koko lajin historian ajan vallinnut vahva maskuliininen hegemonia, jota on vasta aivan viime vuosina alettu hitaasti murtaa. Ennakkoletus siis on, että jossakin selostajien (siinä missä erotuomarienkin) alitajunnassa vallitsisi – kenties tiedostamattomasti – ajatus siitä, ettei naisten kuuluisi ”olla siellä”.

Lähdin siis aluksi tutkimaan aineistoani siltä kannalta, kuinka pelaajien mieheyttä ja naiseutta tuotiin selostuksissa esiin. Laskin ne kerrat, kun miesten otteluissa pelaajiin viitattiin pelin sisällä ”miehinä”, tai jollakin muulla mieheksi tunnistettavalla sanalla, ja vastavuoroisesti ne kerrat, kun naisten otteluissa pelaajiin viitattiin pelin sisällä ”naisina”, tai jollakin muulla naiseksi tunnistettavalla sanalla.

Kolmessa miesten jalkapallo-ottelussa pelaajiin viitattiin miehinä, tai jollakin muulla mieheksi tunnistettavalla sanalla, yhteensä **155** kertaa (MAMO 47 kertaa, BARO 55 kertaa ja MCAR 53 kertaa).

Kaikissa kolmessa ottelussa yleisin sanavalinta oli *mies*, ja sen lisäksi esiintyivät myös seuraavat maskuliiniseksi tunnistettavat sanat: *isännät*, *veteraani*, *kaksoisveli*, *herra*, *pelimies*, *miehistö*, *nuorimies*, *kuningas*, *pikkupoika*, *äijät*, *pojat*, *veli*, *veljekset*, *jätkät*, *man* ja *kaveri*.

Kaveri on joissakin asiayhteyksissä sukupuolineutraali ilmaus. Olen kuitenkin määritellyt sen tässä tutkimuksessa maskuliinisesti värittyneeksi, koska sitä ei esiintynyt naisten pelien selostuksissa (lukuun ottamatta yhtä tapausta, jossa selostaja viittasi kahden pelaajan väliseen suhteeseen), eivätkä selostajat tunne otteluiden pelaajia henkilökohtaisesti. Kielitoimiston sanakirja määrittelee sanan *kaveri* toissijaisen merkityksen – toverin, ystävän tai kumppanin – jälkeen seuraavasti: ”ark. miehestä t. pojasta: heppu, kundi, tyyppi, jätkä” (Kotimaisten kielten keskus).

Kolmessa naisten jalkapallo-ottelussa pelaajiin viitattiin naisina, tai jollakin muulla naiseksi tunnistettavalla sanalla, yhteensä 4 kertaa (FRGE 3 kertaa, GESW 1 kerran ja U20W ei kertaakaan).

Nämä neljä sanaa olivat *nainen*, *mimmi*, *pikkutyttö* ja *pelaajatar*. Näistä erityisesti *pelaajatar* on jossain määrin ongelmallinen. Se on hyvin harvoin käytetty, Kielitoimiston sanakirja ei tunnista sitä laisinkaan ja oletamus sen validiudesta aiheuttaisi sen, että termi *pelaaja* olisi vastaavasti nähtävä maskuliinisesti värittyneenä. *Pelaaja* kuitenkin esiintyy runsaasti sekä miesten että naisten selostuksessa ja olen lukenut sen sukupuolineutraaliksi.

Tämä ero maskuliiniseksi tunnistettavien ja feminiiniseksi tunnistettavien sanojen määrässä on huomattavan suuri ja selostajista riippumatta yhtenäisesti ja systemaattisesti toistuva. Kyse ei myöskään ole siitä, että tiettyjen selostajien tyyliin kuuluisi olla käyttämättä sukupuolittuneesti värittyneitä ilmauksia, sillä naisten otteluiden selostajat käyttävät ”mies”-sanaa miesten pelejä selostavien kollegoidensa tapaan esimerkiksi viitatessaan selostuksessaan miesten jalkapallon tapahtumiin (esimerkki 1):

- 1) – Paul Gascoigne loukkaantui heti ensiminuuteilla 90-luvun alussa — ja sitten ei pystynyt jatkamaan. Itkien *mies* kannettiin pois kentältä. (U20W)

Ainoastaan pelaajien mieheys tuotiin siis selostuksissa toistuvasti esiin. Pelaajien naiseus jäi taka-alalle eikä sitä mainittu kuin äärimmäisen harvoin.

3.2 Sukupuolineutraalit puhuttelusanat

Sekä miesten että naisten otteluissa esiintyi runsaasti sukupuolineutraaleja tapoja viitata pelaajiin. Molemmissa yleisin oli *pelaaja*, monesti tarkennettuna kyseisen pelaajan kansalaisuudella, kuten *hollantilaispelaaja*, *espanjalaispelaaja*, *saksalaispelaaja*, *ruotsalaispelaaja*, *nigerialaispelaaja*, tai tämän edustamalla jalkapalloseuralla, kuten

moskovalaispelaaja, Wolfsburgin pelaaja, PSG:n pelaaja, Göteborgin pelaaja ja Frankfurtin pelaaja.

Jälkimmäisiä esiintyi naisten peleissä huomattavasti runsaammin, mutta tämä selittynee sillä, että naisten ottelut olivat maaotteluita, joissa joukkueen kaikki pelaajat edustavat samaa kansalaisuutta mutta tulevat monista eri seuroista. Miesten otteluissa taas pelasivat vastakkain seurajoukkueet, mutta pelaajien kansalaisuuksien kirjo oli huomattavasti laajempi.

Lisäksi yleisiä sukupuolineutraaleja ilmauksia olivat pelaajien pelipaikat, kuten *kärkipelaaja, hyökkääjä, laitapakki, toppari, keskuspuolustaja* ja *oikea pakki*, sekä kaikkia edellisiä yhdistelevät ilmaukset, kuten *espanjalaismaalivahti, argentiinalaislaitapakki, kolumbialaiskeskikenttäpelaaja, Montpellierin keskikenttä* ja *Olympic Lyonin hyökkääjä*. Sekä miesten että naisten peleissä viitattiin pelaajiin satunnaisesti myös näiden pelinumeroilla sekä paitojen väreillä.

Naisten peleissä ei esiintynyt huomattavasti enempää sukupuolineutraaleja ilmauksia kuin miesten peleissä, huolimatta siitä, että naispelaajiin ei viitattu miespelaajien tavoin sukupuolittuneilla ilmauksilla. Naisten peleissä pelaajiin itseensä vain viitattiin miesten pelejä vähemmän, ja usein yhden pelaajan tekeminen rinnastettiin koko joukkueen tekemiseksi. Tämän seurauksena termit kuten *saksalaiset, ranskalaiset, ruotsalaiset, sinipaidat* ja *valkopaidat* olivat yleisiä. Ottelussa Ranska – Saksa (FRGE) oli myös runsaassa käytössä Ranskan maajoukkueen virallinen lempinimi, niin ikään väriin viittaava *Les Bleus* (6 kertaa).

Yksi merkillepantava pelaajiin liitettävä ominaisuus oli heidän ikänsä, joka nousi esille erityisesti naisten ottelussa Saksa – Ruotsi (GESW). Selostaja Jari Haapala nimittäin mainitsi pelaajan iän tässä ottelussa peräti 27 kertaa, yleensä yhdistettynä jo aiemmin mainittuihin muihin sukupuolineutraaleihin tapoihin viitata pelaajaan. Monissa näistä tapauksista pelaajan ikä ei ollut jalkapalloilijalle mitenkään poikkeava, ja sitä kautta erikseen mainitsemisen arvoinen (esimerkit 2–5):

- 2) 25-vuotias PSG:n pelaaja (GESW)
- 3) Frankfurtin kokenut 32-vuotias toppari (GESW)
- 4) 23-vuotias laitapuolustaja (GESW)
- 5) 24-vuotias Wolfsburgin laituri (GESW)

Miesten otteluissa pelaajien ikää tuotiin esille harvemmin, ja pääasiassa silloin, kun pelaaja oli jalkapalloa huipputasolla pelaamiseen joko poikkeuksellisen vanha tai nuori. Tällöinkään ikää ei aina suoraan sanottu, vaan se tuotiin ilmi muilla sanoilla (esimerkit 6–11):

- 6) Siinä keskellä *veteraani* Sergei Ignasevits – (MAMO)
- 7) – todella huonosti siinä Berezutski, *konkaritoppari* - (MAMO)
- 8) *Kaksikymppinen nuorimies* varmasti nauttii joka sekunnista – (BARO)
- 9) – mutta *ranskalaisteini* Marshall toi Unitedin tasoihin – (MAMO)
- 10) Arsenalissa on aina annettu tilaa *junioireille* – (MCAR)
- 11) – taisi olla aika *nuori poika* siinä vaiheessa – (MCAR)

Naisten otteluiden neutraaleihin ilmauksiin verrattuna miesten otteluiden etenkin nuoruuteen viittaavat termit saattoivat olla hyvinkin arvottavia. Kaikkien kolmen ottelun selostuksissa esiintyi jokin nuoruutta esiin tuova, arvottavasti latautunut termi: *ranskalaisteini, junnuvuodet, junnujen arvokisat* (MAMO), *juniorimylly, nuorisomaajoukkue* (BARO) ja *juniorit* (MCAR).

Mitään tällaisia ei esiintynyt naisten otteluiden selostuksessa, ei edes Saksa – Nigeria (U20W)-ottelussa, joka oli nimenomaan alle 20-vuotiaiden – eli MAMO-pelin selostanutta Tapio Suomista mukaillen *junnujen arvokisojen* – loppuottelu. Tuossakin ottelussa ainoa ikään viittaava termi oli kaksi kertaa esiintynyt, neutraali *nuori* (esimerkit 12 ja 13):

- 12) – aina täytyy muistaa näissä *nuorten* kisoissa – (U20W)
- 13) – ja nimenomaan *nuorten* kisoissa – (U20W)

3.3 Miksi naisia ei puhutella?

Lindsey J. Meânin tutkimus erotuomareiden kielellisten valintojen variaatioista miesten ja naisten jalkapallo-otteluissa johti hyvin samanlaisiin lopputuloksiin. Hänen saamiensa tulosten mukaan erotuomarit käyttivät selostajien tavoin paljon runsaampaa ja varioivampaa termistöä puhutellessaan miespelaajia kuin naispelaajia. (Meân 2001: 797.)

Pelaajiin otettiin molemmissa aineistoissa myös eri tavalla kontaktia; siinä missä naispelaajiin tunnuttiin pitävän etäisyyttä viittausten vähyydellä ja neutraaliudella, jotkut miesten pelien selostuksissa käytetyt sanavalinnat, kuten *kaveri, äijät ja jätkät*, olivat keskivertoa tuttavallisempia.

Meân muodosti neljä mahdollista johtopäätöstä siitä, miksi erotuomarit käyttivät miespelaajien kanssa keskustellessaan useammin ja useampia puhuttelusanoja kuin naispelaajien (Meân 2001: 796–797). Yksi mahdollisuus oli tuomarien korkeampi tarve merkitä omaa auktoriteettiaan miespelaajien kuin naispelaajien keskuudessa. Tämän vaihtoehdon en katso pätevän omaan aineistooni.

Erotuomarien tarve korostaa omaa auktoriteettiaan miesten peleissä naisten pelejä enemmän näkyi siinä, että osa miesten peleissä käytetyistä puhuttelusanoista oli pelaajia väheksyviä tai tuomarin alapuolelle asettavia, kuten *boys, son, kid* ja *young man*. Meän olettaa, että koska kaikki hänen aineistonsa erotuomarit olivat miehiä, he saattoivat kokea naisten peleissä auktoriteettiasemansa olevan turvattuna ilman erillistä korostamista. (Meän 2001: 796.) On kuitenkin epätodennäköistä, että peliä ulkopuolelta käsin kommentoivilla selostajilla olisi tarvetta merkitä auktoriteettiaan pelaajiin, joita heidän ei tarvitse saada tottelemaan itseään, olivat nämä sitten miehiä tai naisia.

Seuraavat kaksi päätelmää olivat vähempi solidaarisuuden tunne naispelaajien kuin miespelaajien kanssa sekä epävarmuus siitä, miten puhutella naispelaajia. Nämä sekä linkittyvät toisiinsa, että siirtyvät kiinnostavasti ja sujuvasti myös selostajien kielenkäyttöön.

Koska aineistoni selostajat ovat miehiä, he kuuluvat miespelaajien kanssa samaan sukupuolikategoriaan – kategoriaan, jonka he näin ollen tuntevat läpikotaisin yhteisen, jaetun kokemusmaailman ansiosta. Koska myös jalkapallon voi olettaa olevan selostajille tuttu ympäristö, on heidän maailmankuvansa ja ideationaalinen metafunktionensa miehestä jalkapallonpelaajana paljon laajempi, tarkempi ja moniulotteisempi kuin naisesta jalkapallonpelaajana.

Meän arvioi, että tämän epävarmuuden vuoksi erotuomarit – ja samoin omassa tutkimuksessani selostajat – saattavat tietoisesti naisten peleissä päättää olla käyttämättä termejä normaalista sukupuolittuneitten puhuttelutapojen repertuaaristaan. Tämä saattaa olla esimerkiksi pyrkimys välttää pahennuksen aiheuttamista. (Meän 2001: 797.)

Selostajilla tämä ajattelutapa voi olla vielä erotuomareitakin korostuneempaa. Tuomarit ovat yleensä – Meänin tutkimuksen kaltaisia poikkeustilanteita lukuun ottamatta – tottuneet siihen, etteivät heidän puhettaan kuule muut kuin pelaajat ja muut pelin välittömässä läheisyydessä olevat ihmiset. Selostajat, etenkin Ylen otteluissa, joita olen aineistossani käyttänyt, tiedostavat koko ajan, että heitä kuuntelee monta tuhatta ihmistä, ja että he ovat vastuussa paitsi omasta, myös edustamansa tv-kanavan maineesta.

Mediassa valta ei ole enää vain representaatioiden tuottajalla, vaan myös niiden vastaanottajalla. Yleisöt voivat luoda omat tulkintansa ja käsityksensä sekä rakentaa omia merkityksiään. Yleisöt saattavat olla arvaamattomia: he voivat tehdä myös ennakoimattomia mediavalintoja sekä representaatioiden tulkintoja. (Karkulehto 2011: 50.) Sukupuolten välinen tasa-arvo on asia, josta ihmisillä on vahvoja mielipiteitä, ja selostajat saattavat tiedostaa, että yksi ”väärä” tapa puhutella naispelaajia voi langettaa heidän yllään pysyvän sovinnistin leiman.

Tämä saattaa selittää sitä, miksi naisten otteluiden selostajat turvautuvat enemmän neutraaleihin, pelipaikkojen ja seurajoukkueiden kautta pelaajia määrittäviin ilmauksiin heistä puhuessaan, sekä sitä, miksi naisten peleissä ei esiintynyt samanlaisia arvottavia ikäviittauksia kuin miesten peleissä.

Neljäs johtopäätös, vähempi kiinnostus ja paneutuminen naisten peleihin kuin miesten peleihin, on toki myös mahdollinen. Niillä perusteilla, joilla Meân tulkinnan esitti, teorian voi kuitenkin tässä tutkimuksessa hylätä. Meân nimittäin huomautti, että pelkkä epävarmuus korrekteista termeistä ei selittänyt sitä, mikseivät erotuomarit naisten peleissä turvautuneet miesten peleissäkin esiintyneisiin sukupuolineutraaleihin puhuttelusanoihin, kuten joukkueiden peliasujen väreihin (Meân 2001: 797).

Omassa aineistossani selostajat nimenomaan korvasivat naiseutta ilmi tuovat puhuttelusanat pelipaitojen väreillä sekä lukuisilla muilla sukupuolineutraaleilla vaihtoehdoilla. Todennäköisimmäksi syyksi feminiinisten puhuttelusanojen vähyyteen jää siis epätietoisuus korrekteista termeistä ja pyrkimys olla aiheuttamatta pahennusta.

4 MASKULIINISET JA FEMINIINISET KIELIKUVAT

Onko suomen kieli patriarkaalinen koodi vai arvovapaa järjestelmä? Kuten aiemmin johdannossa totesin, naisnäkökulmaisessa kielentutkimuksessa käsitys kielestä seksistisenä järjestelmänä on kahtalainen. Seksistisyys on perin juurin joko kielessä itsessään rakennetta ja sanastoa myöten, tai kieli järjestelmänä on sinänsä arvoista vapaa, mutta seksismi heijastuu kielenkäytössä. Jotkut ovat siis valmiit pitämään myös suomen kieltä rakenteitaan myöten seksistisenä koodina – ovathan nimenomaan kielimiehet rakentaneet suomen kieltä ja sen tutkimusta. (Tainio, 2001: 41.)

Tuomalla miesten otteluissa pelaajien miehisyttä ja maskuliinisuutta toistuvasti esille, mutta jättämällä naisten otteluissa pelaajien naiseuden taka-alalle, selostajat kenties omalta osaltaan pitävät yllä suomen kielen seksistisiä järjestelmiä. Mutta kummasta on siis lopulta kyse – heidän omista valinnoistaan, jotka heijastuvat heidän ideationaalisesta metafunktiostaan, vai suomen kielijärjestelmän heille asettamista rajoitteista?

Sekä *mies* että *nainen* ovat toki suomen kielessä valideja, käytettyjä sanoja, mutta kuten sanottua, jalkapallon diskurssissa tämä on paljon uudempi ilmiö. Lisäksi aineistossani esiintyi lukuisia suomen kieleen vakiintuneita, maskuliinisesti värittyneitä sanontoja ja sananlaskuja. Näille sananlaskuille ei joko ole olemassa suoria feminiinisiä vastineita, tai vastineet ovat teknisesti mahdollisia, mutta niitä ei ainakaan aineistoni naisten otteluissa kuullut käytettävän. Tarkastelen näitä tapauksia seuraavaksi.

4.1 Miehiset sananparret – mitä naisille tilalle?

Aineistoni kolmessa miesten ottelussa esiintyivät seuraavat maskuliinisesti värittyneet suomen kielessä ja jalkapallossa vakiintuneet sananlaskut ja käsitteet (esimerkit 14–27):

- 14) – ja jälleen *herra ja hidalgo* on Gerard Piqué – (BARO)
- 15) – 6-0 kyllä *herrasmiesmäisesti* riittää kun 90 minuuttia täytyy – (BARO)
- 16) – kun Wayne Rooney vie *isännät* 1-0 johtoon – (MAMO)
- 17) – ja annetaan pinnat myös Akinfeev’jille, joka on *tilanteen herra* – (MAMO)
- 18) – luottoa löytyy edelleen Arsenalissa, joten kova *pelimies* on kyseessä – (MCAR)
- 19) – voitti Hollannin liigan *maalikuninkuuden* PSV:n riveissä – (MAMO)
- 20) – aivan *ykkösmiehistöllä* pääsee Barcelona tähän otteluun – (BARO)
- 21) – tietyllä tavalla kentällä ovat *kuin isät ja pojat* tällä hetkellä – (BARO)
- 22) – Wayne Rooney on *mies paikallaan* – (MAMO)
- 23) – niin silloin myös yleensä *miehistä kovimmat* pystyvät vastaamaan – (MAMO)
- 24) – ja on *vakiomiehiä* Leonid Slutskin kokoonpanossa – (MAMO)
- 25) – *kärkimies* Jumalan armosta, Gerard Piqué – (BARO)

26) – Wilshere lähtee tällaiseen *yhden miehen sotaan* – (MCAR)

27) – tässähän palkitaan molempien joukkueiden *'Man of the Match'* – (MCAR)

Vaikka maskuliinisesti värittyneitä ilmauksia esiintyi aineistossani lukuisia, vain kaksi niistä on sellaisia, joille ei suomen kielestä löydy edes teoreettista feminiinistä vastinetta. Nämä ovat arvovaltaiseen ja jossakin suhteessa omaa luokkaansa olevaan ihmiseen (Kari 1993: 36) viittaava *herra ja hidalgo*, sekä kohteliaisuutta ja hyvää käytöstä ilmentävä *herrasmiesmäinen*. Kumpikin näistä sanonnoista ilmentää positiivisia ominaisuuksia, eikä niillä voi luontevasti viitata naispuolisiin henkilöihin konventioita rikkomatta.

Maalikuninkuus on tämän suhteen kaksijakoinen, sillä maalikuninkaan tavoin maalikuningatar on naisten jalkapallossa samaan tarkoitukseen, turnauksen tai kauden parhaan maalintekijän nimeämiseen, käytetty termi. Kuningatar-sanaa ei kuitenkaan voi suomen kielessä luontevasti taivuttaa *maalikuninkuutta* vastaavaan muotoon.

Kaikki muut aineistoni esimerkit olisi mahdollista soveltaa myös naisten otteluiden selostukseen vaihtamalla maskuliinisten termien tilalle feminiiniset. Jopa naispuolisista jäsenistä koostuva miehistö, *naisisto*, on Kielitoimiston sanakirjan mukaan validi sana, vaikkakin määritelty leikkimieliseksi (Kotimaisten kielten keskus). Naisten otteluissa käytetään kuitenkin enemmän sukupuolineutraaleja korvaajia *pelaajisto* ja *kokoonpano*.

Man of the Match on usein etenkin arvoturnauksissa käytetty titteli, joka myönnetään ottelun parhaalle pelaajalle. Naisten arvoturnauksissa palkinto on useimmiten nimellä *Player of the Match*. Samoin turnauksissa puhutaan paljon useammin niiden *järjestäjäjoukkueista* tai *kotijoukkueista* kuin *emäntäjoukkueista*, siinä missä *isännät* on miesten puolella tavallinen kutsumanimi kotijoukkueelle.

Myös *olla nainen paikallaan*, *naisista kovimmat* ja *yhden naisen sota* olisivat täysin käypiä ilmauksia, mutta sellaisia ei esiintynyt ainakaan omassa aineistossani. *Kärkimies* on miesten jalkapallossa hyvin vakiintunut ilmaus hyökkääjälle, mutta *kärkinainen* ei ole vakiinnuttanut itselleen samanlaista asemaa.

Kaiken kaikkiaan 14 maskuliinisesti värittyneestä esimerkkitaipauksesta vain kahta ei voisi millään feminiinisellä vastineella suoraan soveltaa naisten jalkapallon selostuksessa. Tämä vaikuttaisi puoltavan näkemystä suomen kielen rakenteen ja järjestelmän sukupuolineutraaliudesta, ja korostavan kielenkäytössä tehtyjen valintojen vaikutusta. Tällaiset kielenkäyttötaipumukset ovat sekä syytä että seurausta maskuliinisesti painottuneeseen kieleen; *mies paikallaan* esimerkiksi on suomen kielessä paljon vakiintuneempi ilmaus kuin *nainen paikallaan*.

Joissakin tapauksissa sananparsien feminiiniset versiot saattavat myös palvella eri tarkoitusta kuin maskuliiniset. *Isäntä* ja *emäntä* herättävät kuulijassaan erilaisia mielikuvia, jotka juontavat juurensa siitä, miten hän on oppinut sukupuolia ajattelemaan kulttuurissaan. *Tilanteen herra* on ilman muuta hallitsevassa asemassa ja tietää, mitä tekee, mutta entäpä esimerkiksi *tilanteen rouva*? Pysykö vertaus *kuin isät ja pojat* samanlaisena, jos sen muuttaa muotoon *kuin äidit ja tyttäret*?

Systeemis-funktionaalisen teorian mukaan kielioppi on perusluonteeltaan probabilistinen eli oletusarvoinen; systeemi mahdollistaa monenlaisia valintoja, mutta toiset valinnat ovat todennäköisempiä kuin toiset (Luukka 2002: 109–110). Tällainen kielen mieskeskeisyyden eksplisiittinen ja paljon tutkittu ilmentymä on yleispätevä eli geneerinen maskuliinisuus. Sillä tarkoitetaan maskuliinista kieliaineista, joka viittaa kumpaankin sukupuoleen ja ihmisiin yleensä. Suomen kielessä tällaiset ilmaisut ovat yhdyssanoja, johdoksia, sanaliittoja, idiomeja ja sananlaskuja. (Juvonen, Rossi & Saresma 2010: 167.) Aineistossani esiintyi näitä kaikkia; *kärkimies*, *isännöidä*, *mies paikallaan*, *tilanteen herra*, *yhden miehen sota*.

Yleispätevä maskuliinisuus oletetaan usein neutraaliksi ja siten ongelmattomaksi. Neutraalius on kuitenkin osoittautunut illuusioksi kokeellisissa tutkimuksissa: maskuliinimuodot tulkitaan yleensä miehiä merkitseviksi ja lisäksi miehisemmiksi kuin niiden sukupuolineutraalit vastineet. (Juvonen & Rossi ym. 2010: 167–168.) Aineistoni ei myöskään näyttäisi tukevan näiden maskuliinisten kieliainesten oletettua sukupuolineutraaliutta, sillä niitä hyödynnettiin yksinomaan miesten otteluiden selostuksissa, ei naisten. Edes sellaista hyvin vakiintunutta, ensisijaisemmin pelipaikkaan kuin sukupuoleen viittaavaa käsitettä kuin *kärkimies* ei naisten peleissä esiintynyt, vaan se korvattiin vielä sukupuolineutraalimmilla vaihtoehdoilla kuten *hyökkääjäpelaaja* ja *kärkipelaaja*.

Kaikkeen tähän vaikuttaa yhteisössä ylläpidetty luonnollinen asenne sukupuoleen, joka on toimivimmillaan huomaamaton, näkymätön ja siten tiedostamatta omaksuttu. Sukupuoli nähdään luonnollisena kategoriana, ja luonnollisuuden rajat ovat yhteisöllisesti normittuneita. (Tainio 2001: 25.)

4.2 Vertauskuvat ideationaalisen metafunktion välittäjinä

Tässä kappaleessa tarkastelen, millaisia kuvailuja ja vertauksia mies- ja naispelaajiin selostuksissa liitettiin.

4.2.1 Koskematon ulkonäkö?

Pelaajien ulkonäköön liittyviä viittauksia oli sekä miesten että naisten pelien selostuksissa niukasti. Miesten peleissä ulkonäköviittauksia oli **9** kappaletta, naisten peleissä vain **3**.

Naisten pelien kaikki ulkonäköviittaukset liittyivät pelaajien kokoon (esimerkit 28–30):

- 28) – keskuspuolustajat fyysisiä, Georges, Renard, molemmat *isoja* – (FRGE)
- 29) – suojaa hyvin *isokokoisena* pelaajana – (U20W)
- 30) Ja nyt on kaikki Saksan *isot* pelaajat kuudentoista sisässä – (U20W)

Miesten ulkonäköviittauksista **6** liittyi pelaajien kokoon. **Kaksi** ulkonäköviittauksista kohdistui kuitenkin pelaajien yleiseen olemukseen ja **yksi** hiuksiin (esimerkit 31–39):

- 31) – nyt toinen *torneista* tällä hetkellä pallossa, Piqué – (BARO)
- 32) Dzeko nousee varmasti sinne aivan puolustuslinjan tuntumaan, *isokokoisena* pelaajana – (BARO)
- 33) – kun *tornit* siirretään jälleen eteen – (BARO)
- 34) – lyhyenä pelataan, kaksi *tornia* jää sinne boksiin sisälle – (BARO)
- 35) Giroud, *todella isokokoinen*, erityisesti vahva pääpelaaja – (MCAR)
- 36) – *järkyttävän kokoinen* on tuo toppariosasto Cityllä, siellä on Lescott ja Vincent Kompany – (MCAR)
- 37) Rooney, *härkämäinen* Rooney ottaa pallon haltuunsa rinnallaan – (MAMO)
- 38) – tuollainen *Hulk-mainen olemus* yhä vahvemmin myös Maiconilla – (BARO)
- 39) – ihan sille tasolle, missä hän pelasi edellisessä seurassaan Evertonissa, ei *pörröpää* ole vielä Manchesterissa noussut – (MAMO)

Miesten peleissä ne pelaajat, joiden isokokoisuutta erikseen kommentoitiin, olivat Gerard Piqué (193 cm), Edin Dzeko (193 cm), Oliver Giroud (192 cm), Joleon Lescott (190 cm) ja Vincent Kompany (193 cm). Heidän kokoaan korostettiin toisinaan myös vahventavilla lisäsanoilla, kuten *todella* ja *järkyttävän*. Naisten peleissä isokokoisena pelaajan tittelin saivat Wendie Renard (187 cm), Laura Georges (172 cm) ja Lena Petermann (175 cm). Isokokoiseksi määrittelemiseen ei siis naisten puolella vaadittu likikään samanlaisia mittoja, eikä kokoviittauksia korostettu millään lailla.

Olemusta tai ulkonäköä muuten kommentoivia sanavalintoja ei naisten pelien selostuksissa esiintynyt yhtäkään. Esimerkiksi Manchester Unitedin Wayne Rooneyta

kuvaamaan käytetty *härkämäinen* olisi naisten puolella myös sangen ongelmallinen. Sen mahdollinen feminiininen versio, *lehmämäinen*, taas aiheuttaisi täysin erilaiset mielikuvat kuin rinnastus yleensä voimaan ja vimmaan liitettävään härkään. Kyseessä on jälleen tapaus, jossa vakiintunut maskuliininen ilmaus on kehu, feminiinisen vastineen synnyttäessä vastakkaista vaikutelmaa.

Brasilialaispelaaja Maiconin olemusta taas kuvaillaan *Hulk-maiseksi*. Olipa kyseessä viittaus vihreään supersankariin tai tämän mukaan nimettyyn toiseen brasilialaisjalkapalloilijaan, vertaus synnyttää joka tapauksessa mielikuvan lihaksikkaasta vartalosta. Naisten puolella pelaajia ei verrattu sen enempää sarjakuvasankareihin kuin toisiin naisjalkapalloilijoihinkaan – ovathan sekä sarjakuvat että jalkapallo diskursseja, joissa vallitsee sangen maskuliininen hegemonia.

Manchester Unitedin Marouane Fellaini (vas.) sai Tapio Suomiselta lisänimen ”pörröpää”. Vastaavaa kuvailua ei kuulu esimerkiksi Ranskan maajoukkueen Wendie Renardista (oik.). © Getty Images

4.2.2 Metaforinen sukupuoli – kuin tulipallo ja kevättruusu

Kun puhutaan metaforisesta sukupuolesta, viitataan ihmisten luontaiseen taipumukseen mieltää tietyt sanat maskuliiniseksi tai feminiiniseksi. Metaforisessa sukupuolesta on usein mukana myös hierarkiaa; tavallisesti maskuliiniseksi määritettyjä sanoja pidetään suuremmissa arvossa kuin feminiiniseksi määritettyjä sanoja. (Cameron & Oittinen 1996: 106–107.)

Aineistoni miesten jalkapallo-otteluiden selostuksissa esiintyi lukuisia pelaajia ja joukkueita kuvaavia metaforia ja vertauskuvia. Niistä monet ilmensivät yleisesti maskuliinisinä pidettyjä ominaisuuksia, kuten voimaa, kovuutta ja nopeutta (esimerkit 40–45):

- 40) – ja kärjessä *tuulennopea* nigerialainen, Ahmed Musa – (MAMO)
- 41) – senhän voi nähdä kahdella tavalla; hyökkäys on tehoton, puolustus *raudanluja* – (MAMO)
- 42) – tuo osasto on Barcelonalla jälleen *kivikovaa* luokkaa – (BARO)
- 43) – se on *kuin puusilppuri* tämä Barcelonan hyökkäyskalusto – (BARO)
- 44) – kyllä taas Barcelonan keskikentällä lähtee *tulipallon tavoin* liikkeelle – (BARO)
- 45) – välillä otetaan vastaan ja sitten on näitä *pikakiitureita* – (MCAR)

Useat vertauksista rinnastivat pelaajia ja joukkueita myös arvokkaina pidettyihin esineisiin ja asioihin (esimerkit 46–50):

- 46) Edin Dzeko – Bosnian *lahja* roomalaiselle jalkapalloilulle – (BARO)
- 47) – hyökkäyssuuntaan *helmenä* se kaunis nosto – (BARO)
- 48) – siellä Bosnian *timantiksikin* ristitty Edin Dzeko – (MCAR)
- 49) – kyllä hän on loistava pelaaja ja todellinen *kultakimpale* Man Citylle – (MCAR)
- 50) – se on semmoista *taidetta*, että se pitää osata tehdä oikein – (MCAR)

Naisten otteluiden selostuksissa vertauskuvat olivat paljon harvemmassa, eikä pelaajia juuri rinnastettu esineisiin. Vähät vertaukset olivat paljon konkreettisempia ja pysyivät usein ihmiskunnan edustajissa (esimerkit 51–53):

- 51) – menee yksi vastaan yksi tilanteissa ohi, on *kuin pikajuoksija* – (FRGE)
- 52) – maailman ykköseksi rankattu Saksa, aivan *vastaantulija* – (FRGE)
- 53) – on kyllä melkoinen *luonnonlahjakkuus* – (GESW)

Siinä missä miesten otteluiden kielikuvissa esiintyi maskuliinisuutta, naisten otteluiden vertaukset olivat enemmän neutraaleja kuin feminiinisiä. Miesten otteluiden selostusten kielestä löytyi oikeastaan naisten otteluita enemmän yleisesti feminiiniseksi käsitettyjä sanavalintoja. Jopa sellaiset keuhut kuin *kaunis* ja *nätti* olivat hyväksyttäviä, kunhan eivät suoranaisesti kohdistuneet pelaajiin vaan heidän suorituksiinsa (esimerkit 54–58):

- 54) – jos jalkapallossa järjestettäisiin pelikentällä *missikisoja*, niin Barcelonan tämä kuvio olisi kolmen parhaan joukossa – (BARO)
- 55) – todella tällä kaudella viimeistään aivan *kevättruusun tavoin* puhjennut kukkaan – (BARO)
- 56) Pelastava *enkeli* on siinä Manolas – (BARO)
- 57) – ihan hyvän ratkaisun teki, pani kyllä niin *nätin* pallon – (MCAR)
- 58) – *kauniisti* jälleen pallo liikkuu – (BARO)

Nämä sanavalinnat rikkovat kiintoisalla tavalla miesten jalkapallon maskuliinista diskurssia, ja ovat kenties osoituksia siitä, miten kotoisaksi selostajat tuntevat olonsa miesten

jalkapalloa selostaessaan. Tuttu ja turvallinen konteksti on niin vakiintunut, että sitä uskaltaa huoletta haastaa ja venyttää.

Samalla lailla kuin puhuttelusanojen tapauksessa, myös idiomit ja kielikuvat ovat miesten pelien selostuksissa runsaslukuisempia ja moniulotteisempia kuin naisten pelien selostuksissa. Tämä voi olla jälleen osoitus siitä, että selostajat ovat epävarmoja korrekteista toimintamalleista naisten jalkapallon diskurssissa. Puhuttelusanojen tavoin he myös tässä pitäytyvät enemmän neutraaliudessa kuin ottavat riskin pahennuksen aiheuttamisesta.

5 ”AJATELLAAN MIEHISESTI” – JALKAPALLON KATEGORIASTANDARDI

5.1 Kategoriastandardin toisinnmäärittely

Vaikka naiseutta ei naisten jalkapallo-otteluiden selostuksessa tuotukaan ilmi pelaajiin viitattaessa, *nainen*-sanaa käytettiin monesti lisämäärittteenä, jolla tehtiin eroa miesten jalkapalloon. Vaikka mieheyttä ja miehisyttä nostettiin miesten otteluiden selostuksissa runsaasti esiin, sitä ei kertaakaan käytetty määrittteenä, kuten esimerkiksi täsmentämään, että kyse oli *miesten* jalkapallosta, *miesten* Mestarien Liigasta tai *miesten* EM-karsinnoista.

Tällainen nimeämisen ja lingvistisen merkitsemisen puuttuminen miesten jalkapallossa paljastaa, miten paljon miesten peliä tuotetaan ja pidetään yllä standardina – prototyyppisenä jäsenenä jalkapallon kognitiivisessa kategoriassa. Vastakohtaisesti lingvistinen merkitseminen *naisten* jalkapallossa ja *naisten* MM-kisoissa ilmaisee poikkeavuutta kategorian standardista ja tarkoittaa sitä, että suurin osa ihmisistä ’ajattelee miehisesti’ suhteessa jalkapalloon. (Meän 2010: 70–71.) Yleinen ajattelutapa siis on, että jos toisin ei erikseen mainita, kyse on miesten jalkapallosta.

Aineistostani tekemäni havainnot tukevat tätä näkemystä. Siinä missä *nainen*-sanaa käytetään kolmen ottelun aikana vain yhden kerran viittaamaan suoraan pelaajaan, sitä – ja sen lyhyempää muotoa *nais* – käytetään yhteensä **41** kertaa merkitsemään eroavaisuutta miesten jalkapallosta (FRGE 19 kertaa, GESW 13 kertaa ja U20W 9 kertaa) (esimerkit 59–63):

- 59) Tervetuloa mukaan *naisten MM-kisojen* puolivälierään – (FRGE)
- 60) – kiinnostus *naisjalkapalloilua* kohtaan on voimakkaasti kasvussa – (FRGE)
- 61) Wolfsburgin voitti 2014 *naisten Mestarien Liigan* – (GESW)
- 62) – joten näin on tarjolla tätä *naisten huippujalkapalloa* – (GESW)
- 63) – ja *naisfutis*, se – se on todella paljon kehittynyt – (U20W)

Miesten ja naisten jalkapallon erottelu oli selostajille niin tärkeää, että eroa merkittiin silloinkin, kun sitä ei oikeastaan olisi ollut. Esimerkiksi Saksa – Ruotsi (GESW) ottelussa Jari Haapala sanoi saksalaisjoukkue Bayern Münchenin voittaneen edeltävällä kaudella *naisten* Bundesliigamestaruuden, vaikka sama seura voitti tuolloin myös miesten liigan. Lisäksi hän kertoi saksalaispelaaja Dzenifer Marozsanin olevan kaikkien aikojen nuorin pelaaja, joka on debytoinut *naisten* Bundesliigassa, siitä huolimatta, että

Marozsan oli debytoidessaan 14-vuotias ja näin ollen nuorin pelaaja koko Bundesliigassa ylipäätään (esimerkit 64 ja 65):

- 64) Bayern Münchenhän voitti tällä kaudella *naisten mestaruuden Saksassa*. (GESW)
- 65) – 23-vuotias Frankfurtin pelaaja [Dzenifer Marozsan], joka on todellakin nuorin pelaaja Bundesliigan historiassa *naisten puolella*, joka on kentällä esiintynyt – (GESW)

5.2 Viittaukset rajojen yli

Vaikka miesten ja naisten jalkapallon välinen erottelu selostuksissa kumpuaakin selostajien tekemistä kielellisistä valinnoista ja niiden luomista representaatioista, toisinaan sukupuolittuneiden arvojäsenysten analysoiminen vaatii intertekstuaalisten kytkentöjen nostamista esiin (Tainio 2001: 13). Tarkastelen tässä läpi aineistoni otteluiden selostuksien sisällä tapahtuneet viittaukset meneillään olevan ottelun ulkopuolisiin miesten tai naisten jalkapallon tapahtumiin.

5.2.1 Naisten pelien viittaukset miesten jalkapalloon

Aineistoni jokaisessa kolmessa naisten ottelussa selostaja teki vähintään yhden viittauksen miesten jalkapalloon. Erilaisia viittauksia oli yhteensä **6** (FRGE 3 viittausta, GESW 1 viittaus ja U20W 2 viittausta) (esimerkit 66–71):

- 66) Siinä Louisa Necib – naisfutiksen Zidane – (FRGE)
- 67) – [Philip Bergeroo, Ranskan valmentaja] oli myöskin -84 Ranskan EM-joukkueessa mukana miesten maajoukkueessa joka voitti Euroopan mestaruuden – (FRGE)
- 68) – Angerer, tosiaan valittiin maailman parhaaksi pelaajaksi 2013 kaikkien aikojen ensimmäisenä maalivahtina, joka voittaa maailman parhaan pelaajan tittelin, myös miehet mukaan lukien – (FRGE)
- 69) – [Saksan pelaaja Celiá Sasic] on siis naimisissa kroatialaisen Marko Sasicin kanssa, joka on jalkapalloilija hänkin, Saksassa pelannut – (GESW)
- 70) – tosi paljon samanlaisia juttuja häneltä [Saksan maalivahti Meike Kämperiltä] nähdään kuin Manuel Neuerilta, Saksan maajoukkuemaalivahdilta – (U20W)
- 71) – kaikki muistaa klassisen FA-cupin loppuottelun, kun Paul Gascoigne loukkaantui heti ensimmäisillä – (U20W)

Huomattavaa näissä viittauksissa on se korkea-arvoisuuden tuntu, jonka ne miesten jalkapallopelle antavat suhteessa naisten jalkapalloon. Kun esimerkiksi Ranskan naisten maajoukkueen pelaajaa Louisa Necibiä kehuaan, tehdään se vertailemalla häntä miespelaajaan, legendaariseen ranskalaiseen Zinedine Zidaneen. Termi *naisjalkapallon Zidane* mainitaan FRGE-ottelun selostuksessa peräti neljä (4) kertaa.

Myös Saksan alle 20-vuotiaiden naisten maajoukkueen maalivahti Meike Kämperin suorituksia huomioidaan rinnastamalla ne Saksan miesten maajoukkueen Manuel Neuerin vastaaviin. Tällaiset keuhut eivät ole naisten jalkapallossa harvinaisia, mutta tuskin toimisivat toiseen suuntaan – Zinedine Zidaneä tuskin koskaan on kutsuttu *miesjalkapallon Louisa Necibiksi*.

Kun taas kerrotaan Celiá Sasicin avioliitosta kroatialaisen Marko Sasicin kanssa, rinnastetaan sanavalinnalla *jalkapalloilija hänkin* aviopari yhteisellä tittelillä samanveroisiksi. Myöhemmin käy kuitenkin ilmi, että Marko Sasic on pelannut vain Saksan alasarjoja, kun taas Celiá Sasic on maajoukkueen mukana maailmanmestaruuskisoissa.

Sanapari *kaikki muistaa* FA-cupin loppuottelun tapahtumia kerratessa puolestaan luo kuvan siitä, että miesten jalkapallon tapahtumat ovat yleistä tietoa, jonka kuuluisi olla jokaisen lajista kiinnostuneen katsojan tiedossa.

”Siinä Euroopan mestari vuosimallia -84”, totesi selostaja Tero Karhu Ranskan valmentaja Philip Bergeroon (vas.) tullessa kuviin. Seuraavana ruutuun otetun Saksan valmentaja Silvia Neidin (oik.) kohdalla vastaavaa määrittelyä ei kuultu, vaikka mestaruuksia olisi vaikka muille jakaa. © Yle

5.2.2 Viittaukset miesten peleissä

Aineistoni kolmen miesten ottelun selostuksissa ei esiintynyt ainuttakaan viittausta naisten jalkapalloon. Tämä tukee sitä näkemystä, että miesten jalkapallo ajatellaan yleisesti jalkapallon standardimuodoksi, yläkategoriaksi. Sen yhdestä alakategoriasta, naisten jalkapallosta, voidaan tehdä viittauksia ”ylöspäin”, mutta toiseen suuntaan intertekstuaaliset ketjut eivät kulje. Miesten jalkapallon tapahtumien katsotaan koskettavan naisten jalkapalloa, mutta naisten jalkapallon tapahtumien ei katsota koskettavan miesten jalkapalloa.

Tämä ei johdu siitä, ettei miesten otteluiden selostuksista olisi tehty viittauksia meneillään olevan pelin ulkopuolelle – mainintoja muista miesten jalkapallon tapahtumista

löytyi joka pelistä. Mukana oli naisten pelien selostuksissakin esiintynyttä – ja *Kaikki muistaa*-sanavalinnalla ilmennettyä – oletusta siitä, että jalkapalloa seuraavat ihmiset tiesivät asioista etukäteen (esimerkki 72):

72) – *kuten jalkapallonystävät hyvin tietävät*, Jari Litmasen pelikaveri Amsterdamin Ajaxissa, Mestarien Liigan voittajia – (MAMO)

Niissäkin viittauksissa, joiden ei suoraan sanottu olevan ”yleistä tietoutta”, ennakkoletus katsojien perehtyneisyydestä aiheeseen oli havaittavissa (esimerkit 73–75):

73) *Kirppu* nappaa pallon koukkuun, pelaa sinne Neymarille – (BARO)

74) – ei *zlatanmaista* itseluottamusta – (MCAR)

75) – mutta sitä ottelua ei kyllä välttämättä Jenkinsonin maaotteludebyyttistä muisteta, se muistetaan ihan muista asioista, muun muassa *Zlatanin eräästä maalista* – (MCAR)

FC Barcelonan ja AS Roman välisessä kamppailussa (BARO) selostaja Niki Juusela viittasi Barcelonan pelaajaan Lionel Messiin viisi kertaa tämän lempinimellä *Kirppu*. Tätä lempinimeä ei kertaakaan täsmennetty, vaan oletettiin katsojan tietävän, että Messiä kutsutaan toisinaan myös Kirpuksi miestä nuoruudessa vaivanneen pituuskasvua hidastavan hormonihäiriön vuoksi.

Kun Manchester City – Arsenal (MCAR) ottelun selostaja Antti Ennekari ja kommentaattori Teemu Tainio keskustelivat Cityn maalivahdin Joe Hartin kovasta itseluottamuksesta, he totesivat tämän itseluottamuksen olevan tervettä, ei *zlatanmaista*. Tämä vertauskuva oletti katsojien tuntevan Ruotsin tähtipelaaja Zlatan Ibrahimovicin, sekä tietävän vallitsevan käsityksen tämän ylimielisestä luonteesta.

Sama pelaaja oli jälleen kyseessä, kun Ennekari viittasi Englannin ja Ruotsin pelaamaan harjoitusotteluun, jossa suomalais-englantilainen Carl Jenkinson oli tehnyt maajoukkuedebyyttinsä ja Ibrahimovic puolestaan *erään maalin*. Kyseessä oli selkä maaliin päin suoritettu akrobaattinen saksipotku, joka oli levinnyt valtoimenaan sosiaalisessa mediassa, ja jonka selostaja siksi oletti katsojien muistavan.

5.3 Maskuliinisuuden kriisi ja sen vastareaktio

Miesten jalkapallon tuttuus ja ensisijainen asema eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että sekään olisi kontekstina vapaa rajoitteista. Maskuliinisuus on dominoiva piirre, johon kaikkien sen muotojen on pyrittävä vastaamaan. Urheilu on aina ollut yksi maskuliinisuuden tuottamisen

välineitä, ja suuret urheilutähdet on nähty maskuliinisuutta ja moraalisuutta ilmentävinä roolimalleina. (Whannel 2007: 7-9.) Jos näitä odotuksia ei kyetä täyttämään, se saatetaan huomioida kritiikillä (esimerkki 76):

76) Ottelu on pysynyt siistinä, varovaisena – jotenkin liian puhtoisena, mielestäni – (MAMO)

Urheilussa aikaisemmin vallinneen ihanteen, moraalisen ja kunniakkaan maskuliinisuuden diskurssin, katsotaan nykypäivänä olevan jopa kriisissä. Aiemmin omistautuneet, vaatimattomat ja hyvin käyttäytyvät jalkapalloilijat ovat tänä päivänä enemmänkin hemmoteltuja, ylipalkattuja supertähtiä. (Whannel 2007: 11.) Myös aineistoni miesten otteluiden selostuksissa sekä pelaajien tienaamat että jalkapallossa muuten liikkuvat rahamäärät tuotiin toistuvasti keskiöön (esimerkit 77–81):

- 77) Häntä pidetään myös yhtenä lajin suurlupauksista, siitä kertoo myös hintalappu, pyöreästi 50 miljoonaa euroa – (MAMO)
- 78) – mutta sitten skeptikot ovat ajatelleet, että tämä on enemmänkin miljonäärien höntsätreenit – (MCAR)
- 79) – no ainakin rahaa on satsattu 90 miljoonaa tähän mennessä plus tietenkin muhkeat palkat vielä sinne – (MCAR)
- 80) – on sillä varmaan suht koht lihava se palkkapussikin tuolla Man Cityssä että ehkä sekin auttaa – (MCAR)
- 81) – Man United myy pelkästään näitä pelaajien nimillä ja numeroilla varustettuja fanipaitoja vuosisatasolla puolitoista miljoonaa, jos siihen laittaa keskihinnaksi vaikka sen viisikymppiä, todennäköisesti enemmänkin – (MAMO)

Tämä maskuliinisuuden kriisi on kuitenkin avannut vastareaktion keinon naisjalkapallon diskurssin rakentamiseen. Ennen kuin miesten jalkapallosta tuli petosten ja erimielisyyksien täyttämä rahakeskeinen sirkus, jossa pääosassa on pelaajien huono käytös ja tienaamat miljoonat, kyseessä oli työväenluokan kova mutta reilu fyysinen kilpailu. Pelaajille ei maksettu paljon ja itse peli oli ensisijaisesti keskiössä. (Whannel 2007: 11–12.) Aineistoni perusteella selostajat näkevät naisten jalkapallossa yhä tällaisia piirteitä. Naisten otteluissa ei mainita kertaakaan mitään rahaan liittyvää, mutta reilun pelin henkeä korostetaan sen sijaan joka pelissä (esimerkit 82–85):

- 82) – kokonaisuudessaanhan naisjalkapalloilu yleisestikin, ja nämä MM-kisat... aika kivaa katsottavaa. Ei filmaamisia, ei sikailuja, jotenkin rehellistä futista – (FRGE)
- 83) – ainakin meikäläisen mielestä hyvässä urheiluhengessä sieltä käytiin kaveria nostamassa ylös – (FRGE)
- 84) Ruotsalaiset kuitenkin tyylikkäästi, urheilullisesti potkaisevat tuolta pallon saksalaisille, koska hekin tuon virheen tuossa huomasivat – (GESW)
- 85) – ja fyysinen on ollut koko peli, tiukkaa vääntöä, loppuun asti pelataan, mutta rehdisti – (U20W)

6 PÄÄTÄNTÖ

6.1 Tulkinta ja johtopäätökset

Kuten jo aikaisemmin todettua, naisten jalkapallo on diskurssina yhä verrattain uusi ja vasta hakemassa lopullista muotoaan. Yksi syy tähän on sen olemuksessa aiheutuva ristiriita.

Ihmisillä on tapana hahmottaa maailman kompleksisuutta yksinkertaistetuilla vastakohtapareilla, jotka sulkevat toisensa pois (Wilchins 2004: 40). Yleisiä tällaisia pareja ovat nimenomaan mies/nainen, maskuliininen/feminiininen sekä aktiivinen/passiivinen. Aiemmin luvussa 3 mainittu metaforinen sukupuoli vaatii toimiakseen tällaisen vastakohtasettelun (Cameron & Oittinen 1996: 107), ja usein vastaparien ääripäät muodostavat keskenään kokonaisuuksia. Tavanomaisen käsityksen mukaan siis mies, maskuliinisuus ja aktiivisuus kuuluvat yhteen samalla tavalla kuin nainen, feminiinisyys ja passiivisuuskin.

Nainen aktiivisena toimijana, pelaamassa jalkapalloa maskuliiniseksi ajattelussa urheilun kontekstissa on siis ristiriitaista ja hämmentävää. Tätä ristiriitaa kumotaan sysäämällä pelaajien naiseus taka-alalle, mikä näkyy erityisen selkeästi siinä, miten paljon useammin naispelaajiin viitataan sukupuolineutraalein kuin feminiinisin termein.

Miesten peleissä pelaajien mieheyttä tuodaan esiin sekä huomattavasti useammin että useammilla eri tavoilla kuin pelaajien naiseutta naisten peleissä. Kolmessa ottelussa pelaajien mieheys tuodaan esiin 155 kertaa ja 17 erilaisella sanavalinnalla. Jotkut näistä sanavalinnoista, kuten *kuningas*, *veteraani* ja *nuorimies*, kertovat yksistään pelaajasta paljon muutakin kuin sukupuolen – ainakin selostajan ideationaalisen metafunktion kautta. Naisten peleissä pelaajien naiseus tuodaan esiin 4 kertaa yhtä monella erilaisella sanavalinnalla. *Nainen*, *mimmi* ja *pelaajatar* ovat neutraaleja sanavalintoja, *pikkutyttö* puolestaan on käytössä vain, kun pelaajan kerrotaan lapsena potkineen palloa poikien kanssa.

Tällä neutraaleissa kielenaineiksissa pitäytymisellä selostajat tulkintani mukaan pyrkivät myös välttämään pahenuksen aiheuttamista. Feminiinisten puhuttelusanojen vähyden lisäksi tämä pyrkimys näkyy lisäksi naisten pelien selostuksien harvalukuisemmissa ja värittömämmissä kielikuvissa sekä ulkonäön koskemattomuudessa.

Maskuliininen hegemonia näkyy jalkapallon selostuksissa erityisen voimakkaasti siinä yläkategoriamaisessa asemassa, jota miesten jalkapallolle suhteessa naisten jalkapalloon luodaan esimerkiksi keskinäisillä viittauksilla. Naiseutta tuodaan naisten peleissä ilmi ainoastaan silloin, kun aktiivisesti merkitään eroa miesten jalkapalloon. Miesten jalkapalloa

puolestaan pidetään vahvasti jalkapallon standardimuotona, ja sen tapahtumien ja pelaajien oletetaan monesti olevan katsojalle tuttuja.

Naisjalkapallo kontekstina on, ainakin vielä, uusi ja muotoutumaton. Siksi sitä ei toistaiseksi määritellä omana kokonaisuutenaan, vaan pikemminkin sen kautta, mitä se *ei* ole – se *ei* ole miesten jalkapalloa. Niin kutsuttu maskuliinisuuden kriisi on kuitenkin avannut mahdollisen väylän naisjalkapallon diskurssin määrittämiseen sen parissa vielä vallitsevan puhtaan, reilun pelin hengen kautta.

6.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusideat

Koska kandidaatintutkielma on suhteellisen pienimuotoinen ja kapea-alainen, täytyy muistaa, ettei pienen otoksen perusteella voi tehdä liikaa yleistyksiä. Kieli ja sen luomat representaatiot ovat valtava tutkimuskohde, ja siksi aionkin hyvin todennäköisesti jatkaa aiheesta pro gradu-tutkielmassani. Tällöin voin sekä hankkia perusteellisempaa käsitystä nyt jo esiin nostamistani seikoista useampia otteluita ja selostajia käyttäen että ottaa tarkasteluun useita muita kiinnostavia havaintoja, jotka jouduin tästä tutkimuksesta valitettavasti rajaamaan pois.

Tutkimukseni on kuitenkin antanut kiinnostavia osviittoja siitä, että feminiinisuuden hyväksyminen osaksi jalkapallon kontekstia on edelleen murroksessa. Maskuliinisten ja feminiinisten puhuttelusanojen käyttömäärien ero ainakin oli niin suuri ja systemaattinen, että pienelläkään aineistolla se tuskin voi olla sattumaa. Onkin kiinnostavaa nähdä, tuleeko tämä ero tasoittumaan tulevaisuudessa, kun naisjalkapallon diskurssi – toivottavasti – vakiintuu ja löytää oman muotonsa muuna kuin ”ei miesten jalkapallona”.

Kiinnostava jatkotutkimusvaihtoehto olisi myös siinä, muuttuisivatko nyt tekemäni havainnot – ja jos muuttuisivat, miten – jos osa selostajista olisikin naispuolisia. Ainakaan Suomessa tätä tutkimusta ei kuitenkaan voi toistaiseksi toteuttaa, sillä naispuolisia jalkapalloselostajia ei ole. Tutkimusta kielen vaihtelusta voisi myös laajentaa kirjoitettuun aineistoon, kuten miesten ja naisten jalkapallosta kirjoitettuihin lehtiartikkeleihin, sekä vertailla puhutun ja kirjoitetun aineiston eroavaisuuksia.

Tutkittavaa aiheesta kyllä riittää. Urheilu on voimakas instituutio, jonka kautta miehistä hegemoniaa rakennetaan ja pidetään yllä, ja vain ymmärtämällä ja kohtaamalla näitä prosesseja tämä dominanssi on mahdollista murtaa (Bryson 1987: 349). Jalkapallo on tässä sarjassakin aivan erityisen maskuliininen ja konservatiivinen instituutio, mutta maailman

suosituimpana urheilulajina sillä olisi myös suuri vastuu toimia suunnannäyttäjänä tasa-arvon tiellä. Olenkin tässä tutkimuksessa pyrkinyt, ja mielestäni onnistunut, nostamaan esille näitä maskuliinisen hegemonian rakentamisen prosesseja, jotta niiden olemassaolosta voitaisiin tulla paremmin tietoisiksi.

Juuri tässä tiedostamisessa ja tunnistamisessa piilee muutoksen avain; kun sukupuoliin liittyvät myytit on ensin tuotu näkyviin, on helpompi etsiä vaihtoehtoisia tulkintatapoja (Tainio 2001: 102). Sukupuoliin liittyvien vakiintuneiden kielellisten käytänteiden havaitseminen ja ymmärtäminen on ensimmäinen askel niiden murtamiseen ja muuttamiseen.

Lähteet

- Bryson, Lois 1987: Sport and the maintenance of masculine hegemony. *Women's Studies Int Forum*, 10(4), s. 349–360.
- Cameron, Deborah & Oittinen, Riitta 1996: *Sukupuoli ja kieli: feminismi ja kielentutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Halliday, M.A.K. & Matthiessen, C.M.I.M. 2004: *An introduction to functional grammar. 3rd ed. edn.* London: Arnold.
- Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija 2010: *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Kari, Erkki 1993: *Naulan kantaan: nykysuomen idiomisanakirja*. Helsinki: Otava.
- Karkulehto, Sanna 2011: *Seksin mediamarkkinat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivelä, Tanja 2014: Mitä ihmettä? FIFA:n mukaan jalkapallon MM-kisoihin kelpaa tekonurmi. *Suomen Kuvalehti*. - <http://suomenkuvalehti.fi/> 3.10.2014.
- Kielitoimiston sanakirja. - <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/> 2.5.2016.
- Kytölä, Samu 2013: *Multilingual language use and metapragmatic reflexivity in Finnish internet football forums: a study in the sociolinguistics of globalization*, University of Jyväskylä.
- Luukka, Minna-Riitta, 2002: M. A. K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. – Dufva, Hannele & Lähteenmäki, Mika (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Meän, Lindsey 2001: Identity and discursive practice: doing gender on a football pitch. *Discourse and society*, 12(6), s. 789–815.
- Meän, Lindsey & Halone, Kelby 2010: Sport, Language, and Culture: Issues and Intersections. *Language and Social Psychology, Journal of* 29(3), s. 253–269.
- Meän, Lindsey 2010: Making masculinity and framing femininity. – Hundley, Heather L. & Billings, Andrew C. (toim.), *Examining identity in sports media* s. 65–87. Los Angeles: Sage.
- Meän, Lindsey 2011: Sport, Identities and Consumption – The construction of sport at ESPN.com. – Billings, Andrew C. (toim.), *Sports media: transformation, integration, consumption* s. 162–181 New York: Routledge.
- Ruuskanen, Ulla 2011: *In the shadows of machismo: Ecuadorian women and football*. Jyväskylä.
- Tainio, Liisa 2001: *Puhuvan naisen paikka: sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Whannel, Garry 2007: Mediating masculinities: the production of media representations in sport. – Aitchison, Cara Carmichael (toim.), *Sport and gender identities: masculinities, feminities and sexualities* s. 5–21. London: Routledge.
- Wilchins, Riki 2004: *Queer theory, gender theory: an instant primer*. Los Angeles (Calif.): Alyson.